

PRACE NAUKOWE

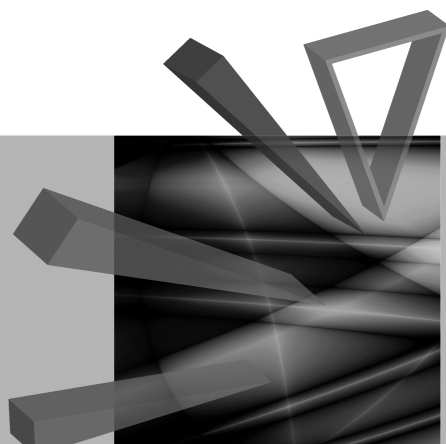
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

318

Polityka zrównoważonego i zasobooszczędnego gospodarowania

Redaktor naukowy

Andrzej Graczyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redakcja wydawnicza: Anna Grzybowska

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Agata Wiszniewska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-339-7

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	11
-------------	----

Część 1. Reorientacja strategii zrównoważonego rozwoju

Małgorzata Gotowska, Mitsuo Shigenobu: Diagnosis actions for sustainable development – a comparative study	15
Ewa Jastrzębska, Paulina Legutko-Kobus: Reorientacja strategii zrównoważonego rozwoju – w stronę ekonomii społecznej i ekonomii daru	23
Joost Platje: A theoretical assessment of the EU's smart, sustainable and inclusive growth policy on resource use	37
Bożena Ryszawska: Koncepcja zielonej gospodarki jako odpowiedź na kryzys gospodarczy i środowiskowy	47
Bożydar Ziółkowski: Ewolucja idei zrównoważonego rozwoju	57
Andrzej Graczyk: Strategia Europa 2020 a rynkowa orientacja polityki ekologicznej	65
Małgorzata Śliczna: Charakterystyka ustawodawstwa i wybranych metod certyfikacji „zielonego budownictwa”	75
Adam Zawadzki: Outsourcing jako narzędzie zasobooszczędnego gospodarowania	84
Justyna Zabawa: Inwestycje w odnawialne źródła energii. Próba oceny wybranych przykładów i ich efektywności	95
Jerzy Mieszaniec, Romuald Ogrodnik: Zakres działalności innowacyjnej przynoszącej korzyści dla środowiska w przedsiębiorstwach górniczych .	105
Romuald Ogrodnik, Jerzy Mieszaniec: Górnictwo węgla kamiennego w kontekście zrównoważonego rozwoju	116
Agnieszka Ciechelska, Zbigniew Szkop: Instrumenty ekonomiczne w gospodarce odpadami komunalnymi na przykładzie uprawnień zbywalnych do składowania odpadów biodegradowalnych w Anglii	126

Część 2. Polityka ekologiczna i jej instrumenty

Elżbieta Broniewicz: Analiza efektywności kosztowej polityki ekologicznej – przegląd teorii i doświadczeń	139
Agnieszka Ciechelska: Poprawa wykorzystania instrumentów opłatowych w gospodarce odpadami - propozycje modyfikacji prawnych.....	147
Joanna Sikora: Jak zmniejszyć emisyjność gospodarki?	157

Agnieszka Lorek: Problemy i uwarunkowania gospodarki odpadami komunalnymi w województwie śląskim.....	168
Joanna Godlewska: Instrumenty wspierania lokalnej polityki energetycznej zgodnej z zasadami zrównoważonego rozwoju.....	178
Małgorzata Karpińska-Karwowska: Kreatywność i przedsiębiorczość mieszkańców miasta i gminy Pisz w świetle badań	188
Krzysztof Posłuszny: Etykietowanie opon jako element programu zrównoważonej mobilności Unii Europejskiej.....	200
Bartosz Bartniczak: Udzielanie pomocy publicznej w kontekście zasad zrównoważonego rozwoju.....	210
Anna Dubel: Regionalne preferencje dotyczące dofinansowania przez Unię Europejską adaptacji do zmian klimatycznych na poziomie regionalnym na przykładzie zlewni Warty.....	220

Część 3. Zarządzanie w duchu zrównoważonego rozwoju

Radosław Dziuba: Możliwości wdrożeniowe założeń hotelu ekologicznego na przykładzie certyfikatu „Czysta Turystyka” w regionie łódzkim. Częściowe wyniki badań.....	231
Barbara Kryk: Polityka regionalna w kontekście wyzwania efektywnego wykorzystania zasobów	242
Agnieszka Panasiewicz: Zarządzanie ryzykiem środowiskowym jako narzędzie wspierania gospodarki bardziej przyjaznej środowisku	255
Ksymena Rosiek: Przedsiębiorstwo społeczne jako odpowiedź na wyzwania rozwoju zrównoważonego	264
Agnieszka Rzeńca: Kłastory energetyczne w Polsce – nowa forma współpracy w ochronie środowiska	275
Łukasz Szalata: Zarządzanie środowiskiem poprzez implementację modelu miasta niskowęglowego/niskoemisyjnego drogą do zrównoważonego rozwoju aglomeracji miejskich.....	286
Dorota Bargiel: Bariery we wdrażaniu idei społecznej odpowiedzialności biznesu w przedsiębiorstwie.....	294
Lidia Kłos: Ślad ekologiczny jako wskaźnik zrównoważonej konsumpcji i produkcji.....	303
Agnieszka Sobol: Ekoinnowacje w gospodarce komunalnej jako narzędzie realizacji polityki zrównoważonego rozwoju – na przykładzie miasta Bielsko-Biała ..	314

Część 4. Zrównoważona konsumpcja

Robert Karaszewski, Małgorzata Gotowska, Grzegorz Hoppe, Anna Jakubczak: Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw i konsumentów – studium przypadku	325
--	-----

Robert Karaszewski, Anna Jakubczak, Grzegorz Hoppe, Małgorzata Gotowska, Piotr Dudziński: Znaczenie społecznej odpowiedzialności konsumentów i biznesu w zrównoważonym rozwoju.....	334
Dariusz Kielczewski: Zasobooszczędne gospodarowanie a modele konsumpcji zrównoważonej	343
Monika Paradowska: Wybrane problemy kształtowania zrównoważonych zachowań konsumpcyjnych w transporcie indywidualnym	353
Irena Rumianowska: Ekokonsumpcja jako warunek efektywniejszego wykorzystania zasobów przyrodniczych a świadomość i zachowania konsumentów polskich.....	364
Sylvia Słupik: Uwarunkowania rozwoju zrównoważonej konsumpcji energii w Polsce	376

Summaries

Part 1. Reorientation of sustainable development strategy

Małgorzata Gotowska, Mitsuo Shigenobu: Działania diagnostyczne na rzecz zrównoważonego rozwoju – studium porównawcze: Japonia i Polska.....	22
Ewa Jastrzębska, Paulina Legutko-Kobus: Reorientation of strategies for sustainable development – towards a social economy and the gift economy ...	36
Joost Platje: Teoretyczna ocena inteligentnej, zrównoważonej i sprzyjającej społecznemu włączeniu polityki Unii Europejskiej korzystania z zasobów ..	45
Bożena Ryszawska: The concept of the green economy as an answer to the economic and environmental crisis	56
Bożydar Ziółkowski: Evolution of sustainable development idea.....	64
Andrzej Graczyk: Strategy Europe 2020 and the market orientation of ecological policy.....	74
Małgorzata Śliczna: Description of regulations and chosen certification's methods of green buildings.....	83
Adam Zawadzki: Outsourcing as a tool of resource-efficient use	94
Justyna Zabawa: Investments in renewable energy sources. An attempt to evaluate selected examples and their effectiveness	104
Jerzy Mieszaniec, Romuald Ogrodnik: The scope of innovation activity for the benefit of environment in mining enterprises	115
Romuald Ogrodnik, Jerzy Mieszaniec: Hard coal mining in the context of sustainable development.....	124
Agnieszka Ciechelska, Zbigniew Szkop: Economic instruments for municipal waste management – case study of the Landfill Allowance Trading Scheme in England	135

Part 2. Ecological policy and its tools

Elżbieta Broniewicz: Cost-effectiveness analysis of environmental policy – theory and practice overview.....	146
Agnieszka Ciechelska: Charge instruments using improvement in waste management – law adjustments proposals.....	156
Joanna Sikora: How to reduce the emission level of economy?	167
Agnieszka Lorek: Problems and conditions of municipal waste management in Silesian Voivodeship.....	177
Joanna Godlewska: Support instruments for local energy policy compatible with sustainable development principles	187
Małgorzata Karpińska-Karwowska: Creativity and entrepreneurship of citizens from town and community of Pisz in the light of analysis.....	198
Krzysztof Posłuszny: Labelling of tyres as a part of sustainable mobility policy in the European Union	209
Bartosz Bartniczak: Granting state aid in the context of sustainable development principles	219
Anna Dubel: Regional preferences concerning European Union subsidies to climate change adaptation at the regional level: case study of the Warta catchment.....	228

Part 3. Management in the spirit of sustainable development

Radosław Dziuba: Possibilities of implementation of ecology hotel assumptions on the example of ecological certification “Clean Tourism” in the region of Lodz. Partial research results	241
Barbara Kryk: Regional policy in the context of the challenge of effective use of resources	254
Agnieszka Panasiewicz: Environmental risk management as a tool of greener economy support.....	263
Ksymena Rosiek: Social enterprises as a response to the challenges of sustainable development.....	273
Agnieszka Rzeńca: Renewable energy clusters in Poland – a new form of cooperation in the area of environmental protection	284
Lukasz Szalata: Environmental management through the implementation of low-carbon city model as a way to sustainable urban development.....	293
Dorota Bargiel: Barriers in implementing the idea of Corporate Social Responsibility in company.....	302
Lidia Kłos: Ecological footprint as an indicator of sustainable consumption and production	313

Agnieszka Sobol: Ecoinnovations in municipal economy as a tool towards the policy of sustainable development – a case study of Bielsko-Biała city	322
--	-----

Part 4. Sustainable consumption

Robert Karaszewski, Małgorzata Gotowska, Grzegorz Hoppe, Anna Jakubczak: Corporate Social Responsibility and Consumers Social Responsibility – case study	333
Robert Karaszewski, Anna Jakubczak, Grzegorz Hoppe, Małgorzata Gotowska, Piotr Dudziński: The importance of Consumer Social Responsibility and Corporate Social Responsibility in sustainable development	342
Dariusz Kielczewski: Resource efficient economy and sustainable models of consumption.....	352
Monika Paradowska: Selected problems of creating sustainable consumer behaviour in individual transport.....	363
Irena Rumianowska: Eco-consumption as a condition for more effective use of natural resources and the awareness and behavior of Polish consumers	374
Sylwia Słupik: Determinants for the development of sustainable energy consumption in Poland	385

Dariusz Kielczewski

Uniwersytet w Białymstoku

ZASOBOOSZCZĘDNE GOSPODAROWANIE A MODELE KONSUMPCJI ZRÓWNOWAŻONEJ

Streszczenie: Przedmiotem artykułu jest relacja między celem realizacji idei zasobooszczędnego gospodarowania a potencjalnymi modelami konsumpcji zasobooszczędnej. Przedstawiono w nim podstawowe wyzwania i płaszczyzny decyzyjne gospodarstwa domowego dotyczące jego zasobooszczędności, a następnie opisano cztery realnie funkcjonujące modele konsumpcji zasobooszczędnej, wskazując, co wynika z nich dla osiągnięcia celu opisanego w artykule. Zwrócono przy tym uwagę na fakt, że polityka zasobooszczędnego gospodarowania oparta jest na „wąskiej” filozofii zrównoważonego rozwoju, abstrahującej od kwestii społecznych, co może być źródłem pewnych problemów w realizacji tego projektu. Dotyczy to zwłaszcza ryzyka dalszej pauperyzacji najuboższych konsumentów.

Słowa kluczowe: zasobooszczędne gospodarowanie, zrównoważony rozwój, zrównoważona konsumpcja.

DOI: 10.15611/pn.2013.318.33

1. Wstęp

Zmniejszenie zasobochłonności konsumpcji gospodarstw domowych należy do kluczowych zadań związanych z budową gospodarki zasobooszczędnej. Wynika to po pierwsze ze skali oddziaływania gospodarstw domowych na środowisko przyrodnicze oraz poziomu zużycia przez nie zasobów środowiska [Kielczewski 2008; *Zielona energia ...* 2010]. Po drugie, wiąże się to z kształtowaniem wśród konsumentów nawyku zasobooszczędności, który wpływa na zmianę nie tylko decyzji zakupowych, lecz także nawyków pracowniczych oraz w działalności przedsiębiorczej. W tym artykule zostanie przedstawiona relacja między celem budowy zasobooszczędnej gospodarki a konsumpcją gospodarstw domowych. Opisane będą podstawowe problemy w tej sferze. Celem artykułu jest wykazanie istnienia silnych związków między przyjętym przez danego konsumenta modelem konsumpcji zrównoważonej a rzeczywistym poziomem zasobooszczędności konsumpcji.

2. Wyzwania związane z zasobooszczędnością konsumpcji w gospodarstwach domowych

To, na ile konsumpcja w danym gospodarstwie domowym jest zasobooszczędna, zależy od szeregu czynników, wśród których należy wymienić przede wszystkim

- zasobochłonność realizacji potrzeby zamieszkania,
- zasobochłonność konsumpcji dóbr i usług,
- trwałość dóbr materialnych,
- dostępność fizyczną i ekonomiczną dóbr i usług zasobooszczędnych,
- dostępność niematerialnych substytutów dóbr materialnych,
- możliwości zrównoważonej gospodarki odpadami w gospodarstwie domowym,
- styl życia członków gospodarstwa domowego oraz ich otoczenia,
- świadomość ekologiczną oraz motywację do działania na rzecz zasobooszczędności,
- kompetencje nabywcze,
- poziom konsumpcji materialnej.

W przypadku zaspokojenia potrzeby mieszkania znaczenie ma szereg różnorodnych uwarunkowań. Z pewnością przydatna okazuje się ocena cyklu życia produktu, która mogłaby zostać usankcjonowana w przepisach o zagospodarowaniu przestrzennym i prawie budowlanym. Chodzi o odpowiednie projektowanie budynku (usytuowanie w stosunku do stron świata), wymagania technologiczne (energooszczędność lub pasywność), wymagania dotyczące korzystania ze źródeł energii (promowanie energii alternatywnej, jak słoneczna lub geotermalna, a także energia innych zasobów odnawialnych), a także rygory dotyczące trwałości użytych materiałów budowlanych oraz ich recyklingu i utylizacji. Istotna okazuje się także optymalizacja wielkości mieszkania (domu). Na przykład w Polsce, o ile użytkuje się głównie mieszkania niewielkie, o tyle domy buduje się relatywnie duże, często niewspółmiernie kosztowne w stosunku do dochodów konsumentów. Wydaje się, że skłonność polskiego społeczeństwa do budowy dużych rezydencjonalnych domów jest po pierwsze przejawem konsumpcjonizmu, po drugie zaś efektem nawyku budowania domów wielopokoleniowych, a nie rzeczywistych potrzeb. Innym ważnym aspektem jest odległość miejsca zamieszkania od miejsca pracy, co wpływa na zasobochłonność dojazdów do pracy [Ryszawska-Grzeszczak 2011].

Bardzo istotną kwestią jest zaopatrzenie gospodarstw domowych w dobra trwałego użytku. Powszechne zaopatrzenie we wszelkie urządzenia udogodniające prace przy gospodarstwie domowym (pralki, suszarki, zmywarki do naczyń, elektryczne czajniki, elektryczne piece itd.) wydaje się tendencją nieodwracalną¹. Podobnie jest z zaopatrzeniem w sprzęt audiowizualny, w ramach którego gospodarstwa domowe w Polsce należą do najlepiej zaopatrzonych na świecie [Rocznik Statystyczny... 2011], a także w środki komunikacji (samochód osobowy). Z tego powodu niezwykle ważne

¹ Analiza danych zawartych w statystykach GUS potwierdza, że zaopatrzenie gospodarstw domowych w różnorodne rodzaje sprzętu AGD nieustannie rośnie.

jest, by jak najszerszej był dostępny sprzęt energooszczędny, najnowszej generacji. Nie chodzi przy tym tylko o fizyczną możliwość nabycia danych dóbr, która obecnie jest bardzo szeroka, ale również o dostępność ekonomiczną. Chodzi o to, by ceny odpowiednich dóbr były atrakcyjne i nie nadmiernie wysokie. W przypadku niektórych dóbr mamy do czynienia, niestety, z sytuacją przeciwną. Na przykład na rynku samochodowym ceny aut hybrydowych i elektrycznych są zdecydowanie wyższe niż ceny pojazdów konwencjonalnych. Nie zawsze docenianą kwestią jest zagadnienie zasobooszczędności zaspokajania potrzeb żywnościowych, przy czym chodzi o ograniczanie marnowania żywności, promowanie nabywania żywności lokalnej i regionalnej kosztem egzotycznej, ograniczanie spożywania mięsa oraz promowanie nawyku spożywania warzyw i owoców stosownie do sezonu.

Zwiększeniu zasobooszczędności konsumpcji służy także dostęp do niematerialnych substytutów dóbr materialnych. Dotyczy to zwłaszcza środków transportu, których użytkowanie jest szczególnie uciążliwe dla środowiska. Opisowanemu w artykule celowi sprzyja rozwój komunikacji zbiorowej, zwłaszcza transportu publicznego w miastach, mniej obciążającego środowisko i zastępującego konsumpcję dóbr materialnych przez konsumpcję usług [Kiełczewski 2008]. Korzystny może okazać się również system relatywnie tanich czynszowych mieszkań – korzystanie z niego pozwala na zaspokojenie potrzeby mieszkania bez nadmiernych obciążeń finansowych (kosztowny kredyt mieszkaniowy), a często wiąże się z obniżeniem kosztów dojazdu do pracy (mieszkania zwykle wynajmuje się w pobliżu miejsca pracy), służy też uelastycznieniu i większej mobilności zasobów pracy.

Ważnym aspektem konsumpcji gospodarstwa domowego jest gospodarka odpadami. Chodzi o prowadzenie racjonalnej gospodarki: unikanie wytwarzania odpadów, ponowne ich wykorzystanie oraz recykling [Zaremba-Warnke 2010].

Kolejnym aspektem, a także wielkim wyzwaniem, rozwoju zasobooszczędnych zachowań gospodarstw domowych są kwestie kulturowe i świadomościowe. Istotne okazuje się kształtowanie świadomości ekologicznej, przede wszystkim uświadamianie związków między pojedynczymi zachowaniami nabywczymi a skalą ich skutków wynikających z ich powszechności. Nadal zbyt często pojawiają się zachowania oparte na przekonaniu, że ochrona środowiska jest problemem zastrzeżonym dla specjalistów, a przeciętne gospodarstwa domowe z odpowiedzialności za środowisko są zwolnione [Bołtomiuk, Burger 2008]. Niezbędna jest budowa motywacji na rzecz zasobooszczędności skierowana do całych grup społecznych, gdyż konsumenci mają skłonności do naśladowania i powielania swoich zachowań. Równie ważna jest budowa kompetencji nabywców. Chodzi o to, by kształtować konsumenta świadomego swoich praw i swoich decyzji, unikającego decyzji rutynowych, nieświadomych.

Najtrudniejszym wyzwaniem wydają się w opisywanym kontekście dwa problemy – kwestia skali konsumpcji materialnej oraz zagadnienie trwałości dóbr trwałego użytku. Nie można wykluczyć, że respektowanie zasady zasobooszczędności może oznaczać konieczność zahamowania wzrostu konsumpcji materialnej gospodarstw domowych, a więc określenia górnej granicy potrzeb, jakie mogą być zaspokojone.

Może to również znaczyć, że niezbędne stanie się odwrócenie trendu, którym jest starzenie się moralne poszczególnych dóbr i zanik usług naprawczych. Realizacja obu postulatów wymagałaby radykalnych zmian w sposobie funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa i nie ma pewności, że oba systemy są na takie zmiany przygotowane [Bołtomiuk, Burger 2008; Devall, Sessions 1996; Fromm 2011; Kielczewski 2011].

3. Modele konsumpcji zrównoważonej jako konsumpcji zasobooszczędnej

Wzorzec konsumpcji zasobooszczędnej jest słusznie kojarzony z konsumpcją zrównoważoną, której istotę w skrócie można określić jako takie sposoby zaspokajania potrzeb współczesnego pokolenia, które nie ograniczają możliwości konsumpcji przyszłych generacji. Można przy tym wymienić cztery modele konsumpcji zrównoważonej: radykalny, umiarkowany (tradycyjny), proekologiczny oraz holistyczny.

Model radykalny. Może to zabrzmieć jak paradoks, lecz to właśnie model radykalny jest najstarszą koncepcją konsumpcji zrównoważonej, w dodatku w pewnym okresie bardzo mocno popieraną przez społeczeństwa krajów wysoko rozwiniętych. Wynika to z faktu, że doniesienia o kryzysie ekologicznym nałożyły się w czasie na krytykę społeczeństwa konsumpcyjnego oraz rozwój kontrkultury. Pod wpływem pism Fromma i Marcuse'a ukształtowały się radykalne propozycje zmian stylu życia współczesnego społeczeństwa, które składają się na ideę ekologii głębokiej propagowaną m.in. przez Naessa [1992] i Kvaloya [Liszewski 1999]. Koncepcja ekologii głębokiej zakłada radykalną zmianę stylu życia i ograniczenie konsumpcji materialnej do minimum niezbędnego do przetrwania. W miejsce wysokiego poziomu życia zwolennicy tego nurtu zalecają przejście do wysokiej jakości życia oraz styl życia oparty na następujących zasadach:

- szacunku dla wszelkich form życia, w tym nieożywionych, jako posiadających przyrodzoną wartość i prawo do istnienia,
- samowystarczalności gospodarczej regionalnych wspólnot ludzko-przyrodniczych,
- wykorzystania wyłącznie lokalnych zasobów,
- ograniczenia i oparcia konsumpcji wyłącznie na wykorzystaniu zasobów odnawialnych (z wyłączeniem spożywania zwierząt), chyba że zabijanie zwierząt i eksploatacja zasobów nieodnawialnych wynikają bezpośrednio z konieczności życiowych danej wspólnoty ludzkiej [Devall, Sessions 1996; Kvaloy 1973].

Taki styl życia początkowo zyskał znaczne poparcie społeczne, zwłaszcza wśród subkultur młodzieżowych, ale dość szybko przestał być popularny. Wynika to z faktu, że poddawany był on wielokrotnie krytyce jako nierealistycznie opisujący relacje między kulturą a środowiskiem przyrodniczym i sprowadzający w istocie sferę kultury do natury właśnie [Skolimowski 1994], oraz z faktu, że cele ochrony środowiska

stały się elementem świadomej polityki państw i przedsiębiorstw, co przełożyło się na próbę pogodzenia celów ochronnych z paradygmatem wzrostu gospodarczego. Niemniej ekologia głęboka ma istotne znaczenie dla wielu osób zaangażowanych w ochronę środowiska, które próbują stosować się do tych zasad. Jest to więc styl życia elitarny, który w pewnym zakresie przyczynia się do niewielkiego obniżenia zasobochłonności konsumpcji w skali globalnej. Jest on także źródłem innowacji i inspiracji dla pozostałych zasobooszczędnych stylów życia.

Model tradycyjny. Przeciwstawnym modelem jest wypracowany jeszcze w latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku model, który polega na ekologizacji stylu życia i ochronie środowiska w celu poprawy jakości życia poprzez obniżenie degradacji środowiska [Valaskakis 1987]. Można go nazwać modelem umiarkowanym lub tradycyjnym. Jego istotą jest przejście w kierunku bardziej oszczędnego wykorzystania zasobów środowiska głównie pod wpływem bodźców polityki środowiskowej oraz rosnącej świadomości ekologicznej konsumentów [Bywalec, Rudnicki 2002, s. 129-131; Mazurek-Łopacińska, Sobocińska 2009, s. 105, 108]. Do tych bodźców (narzędzi) można zaliczyć (tab. 1).

Tabela 1. Narzędzia konsumpcji zrównoważonej

	Narzędzia konsumpcji zrównoważonej
Strategie i plany działania	<ul style="list-style-type: none"> – strategie i plany działania na rzecz konsumpcji zrównoważonej – strategie rozwoju zrównoważonego – plany działań środowiskowych
Instrumenty regulacyjne	<ul style="list-style-type: none"> – normy emisji i imisji – normy produktowe – regulacje dotyczące ekoprojektowania – normy energochłonności budynków
Instrumenty ekonomiczne	<ul style="list-style-type: none"> – opłaty i podatki ekologiczne – dotacje na odnawialne energie i energooszczędne budownictwo – handel emisjami
Instrumenty informacyjne	<ul style="list-style-type: none"> – edukacja konsumencka – ekologiczne znaki towarowe
Dobrowolne porozumienia	<ul style="list-style-type: none"> – partnerstwo publiczno-prywatne – systemy zarządzania środowiskowego – forum handlu detalicznego

Źródło (zmodyfikowane): [Ryszawska-Grzeszczak 2011; Kielczewski 2011].

Priorytety konsumenckie się nie zmieniają. Przede wszystkim nikt nie neguje dążenia do wzrostu zamożności. Chodzi głównie o to, żeby wzrost konsumpcji w mniejszym stopniu obniżał jakość środowiska przyrodniczego. Efekt zasobooszczędności

w tym modelu jest umiarkowany, ale zarazem jest to model najbardziej akceptowany społecznie, gdyż nie wprowadza istotnych zmian w systemie wartości konsumentów i nie wymaga zbyt wielu poświęceń.

Model proekologiczny. Kolejny model, który można określić jako proekologiczny, jest najczęściej wiązany z ideą zrównoważonego rozwoju. Chodzi w nim o ochronę środowiska uzasadnianą nie tylko względami użytecznymi (jak w modelu tradycyjnym), lecz także względami sprawiedliwości międzypokoleniowej. Istota takiej konsumpcji to dążenie do zapewnienia trwałego korzystania z dóbr i usług środowiska przyrodniczego w perspektywie międzypokoleniowej (długookresowej). Jest to równoznaczne nie tylko z ekologizacją bieżącej konsumpcji, lecz także z gotowością jej ograniczenia na rzecz przyszłości następnych generacji, a nawet pewnych wyrzeczeń materialnych, w tym ograniczenia konsumpcji i wzrostu kosztów utrzymania w początkowym okresie budowy gospodarki zasobooszczędnej. Efektywność energetyczna rozpowszechnienia takiego stylu życia jest wyższa niż w modelu umiarkowanym, ale zarazem jego akceptacja jest trudniejsza.

W realnych procesach spożycia istnieją trendy korzystne dla realizacji zarówno umiarkowanego, jak też proekologicznego modelu konsumpcji zasobooszczędnej. Wśród nich można wymienić przede wszystkim:

- wzrost społecznego zainteresowania zasobooszczędnością, który wynika z różnorodnych uwarunkowań: edukacji, poprawy dostępu do odpowiednich technologii, mody, reakcji na wzrost cen energii, skojarzenia energooszczędności z nowoczesnością,
- intensyfikację działań promocyjnych i edukacyjnych w sferze zasobooszczędności,
- poprawę jakości usług sektora publicznego, zwłaszcza transportu publicznego (lepszy tabor, bardziej racjonalne rozkłady jazdy, nowe środki komunikacji, rozwój ścieżek rowerowych),
- zmiany preferencji konsumentekich: wzrost zainteresowania zdrowiem i jakością życia, wzrost liczby zachowań odpowiedzialnych środowiskowo i społecznie,
- reakcje na kryzys gospodarczy polegające na inwestowaniu w energooszczędność gospodarstwa domowego w celu obniżenia kosztów utrzymania.

Trendy te z pewnością będą przyczyniać się do rozwoju konsumpcji zasobooszczędnej.

Model holistyczny. Czwarty model, prawie nie propagowany w literaturze zachodniej, staje się coraz bardziej popularny wśród autorów piszących o zrównoważonym rozwoju w Polsce. Wykorzystując wieloznaczność określeń *sustainable*: trwały, a zwłaszcza zrównoważony, kierują się oni ku modelowi konsumpcji holistycznej podejmującemu równocześnie wyzwania ekologiczne, ekonomiczne i społeczne [Borys 2009; Kryk 2011, s. 206-218; Kielczewski 2008; 2012]. Oznacza to, że osiągnięcie celów budowy gospodarki zasobooszczędnej w takim ujęciu musiałoby się

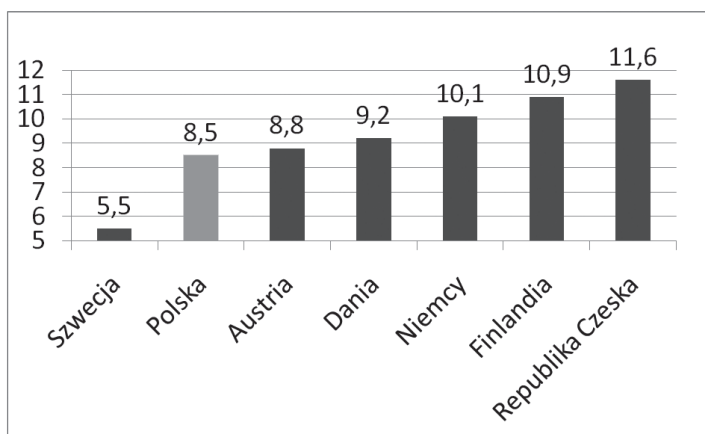
wiązać z uwzględnieniem jej kosztów społecznych, które mogą być znaczące. W Unii Europejskiej dotyczy to zwłaszcza społeczeństw krajów słabiej rozwiniętych, w tym także Polski.

Kwestia kosztów społecznych budowy gospodarki zasobooszczędnej wydaje się obecnie nieco lekceważona. W przeprowadzonych analizach i symulacjach podkreśla się, że ewentualne koszty społeczne będą stosunkowo niewielkie, choć równocześnie dostrzega się problem znacznego wzrostu kosztów utrzymania gospodarstw domowych związanego ze wzrostem cen energii. Czy zatem możliwe jest, by nie było to dostrzeżone przez gospodarstwa domowe, zwłaszcza najuboższe? Można w tym kontekście dostrzec, na przykładzie rzeczywistości polskich gospodarstw domowych, następujące problemy, które można postrzegać w kategoriach pewnych pułapek polityki budowy gospodarki zasobooszczędnej. Są to:

- pułapka wykluczenia energetycznego,
- pułapka niechęci do idei zrównoważonego rozwoju.

Pułapka wykluczenia energetycznego zagraża najuboższemu gospodarstwu domowemu, których kondycja finansowa nie pozwala na modernizację energetyczną mieszkań ani na wymianę sprzętu na energooszczędny. W efekcie może nastąpić dalsza pauperyzacja: ubodzy będą mieszkali w energochłonnych domach i korzystali z energochłonnego sprzętu, co oznacza dalsze ograniczenie możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb, a być może konieczność rezygnacji z korzystania z wielu dóbr cywilizacyjnych. Odmiennie – zamożni konsumenci uzyskują dodatkową dywidendę wynikającą z dostępności ekonomicznej dóbr zasoboszczędnych, co może spowodować wzrost zróżnicowania społecznego oraz znaczny spadek poparcia dla celów ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju (wystąpienie drugiej z opisanych pułapek).

Argumentem na rzecz wymienionego modelu konsumpcji zasobooszczędnej jest paradoksalna sytuacja środowiskowa w Europie. Ilustruje ją rys. 1.

Rys. 1. Emisja dwutlenku węgla na osobę w wybranych krajach Unii Europejskiej w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: [Rocznik Statystyczny ... 2011].

Okazuje się zatem, że w krajach uchodzących za wzór dobrych praktyk w sferze ochrony środowiska, a zwłaszcza zasobooszczędności, którymi są Niemcy, Finlandia oraz Dania, emisja gazów cieplarnianych na osobę nadal jest wyższa niż w Polsce, mimo że to m.in. od Polski oczekuje się szczególnie intensywnych i kosztownych działań w tej sferze. Okazuje się, że ekoinnovazione w sferze walki z globalnym ociepleniem nadal są niewystarczające w stosunku do samej skali gospodarowania i skali konsumpcji.

Realizacja modelu konsumpcji holistycznej oznaczałaby zatem utrzymanie celu budowy gospodarki zasobooszczędnej jako priorytetu politycznego, ale przy gotowości spowolnienia osiągania pewnych celów szczegółowych, jeśli wiąże się to ze zbyt wielkimi kosztami społecznymi. Zapewne tempo osiągania wymienionych celów spadłoby, lecz nie towarzyszyłaby im niechęć, a być może nawet protesty społeczne. Z sytuacji zilustrowanej na rys. 1 wynika być może również to, że największe koszty tej polityki powinny ponosić kraje, które rzeczywiście konsumują najwięcej zasobów w przeliczeniu na osobę w wielkościach bezwzględnych, a nie relatywnych w stosunku do poziomu życia.

4. Podsumowanie

Biorąc pod uwagę popularność wymienionych modeli konsumpcji zasobooszczędnej w poszczególnych krajach, można dostrzec następujące prawidłowości:

- idea konsumpcji zrównoważonej i zasobooszczędnej jest popularna niemal wyłącznie w krajach wysoko rozwiniętych, w pozostałych krajach rozpowszechnia się raczej system wartości społeczeństwa konsumpcyjnego i aspiracje materialne społeczeństw rosną, względnie kraje rozwijające się mają na tyle poważne problemy społeczne i gospodarcze, że kwestie środowiskowe uważają za drugoplanowe;
- model konsumpcji proekologicznej jest rozpowszechniony w najwyższej rozwiniętych krajach Unii Europejskiej,
- w pozostałych krajach dominuje tradycyjny model konsumpcji zasobooszczędnej, w którym uzasadnienia ochrony środowiska mają charakter wyłącznie użyteczny [Adamiec 2010; *Zielona energia...* 2010].

Praktyka polityki Unii Europejskiej w sferze konsumpcji zasobooszczędnej jest zdominowana przez system wartości charakterystyczny dla krajów najwyższej rozwiniętych.

Z perspektywy pozostałych krajów Unii Europejskiej takie priorytety powodują zagrożenie negatywnymi konsekwencjami. Z jednej strony dominują tu uzasadnienia użyteczne ochrony środowiska, co oznacza, że wszelkie dodatkowe koszty będą postrzegane niechętnie. Z drugiej zaś wiele gospodarstw domowych balansuje na pograniczu minimum socjalnego, co oznacza, że wzrost kosztów utrzymania może zostać odebrany jako bardzo uciążliwy, a zagrożenie obniżeniem standardów życia do poziomu ubóstwa jest znaczne. Tym samym także ryzyko wykluczenia energetycznego również jest istotne, nie wspominając o znacznym spadku poparcia dla celów zrównoważonego rozwoju.

Można wyrazić obawy, że polityka Unii Europejskiej na rzecz konsumpcji zasobooszczędnej jest zbyt jednostronna i wyabstrahowana od realiów niektórych krajów Wspólnoty, w tym zwłaszcza Polski. Wydaje się, że należałoby raczej szukać takiego modelu polityki, który z jednej strony skłaniałby do rozpowszechnienia wzorców konsumpcji proekologicznej i większego poczucia odpowiedzialności za los przyszłych pokoleń (a zatem pogłębionych motywacji ochrony środowiska), z drugiej zaś do minimalizacji towarzyszących tej polityce kosztów społecznych. Można sądzić, że nie ma wystarczających podstaw do tego, by wszystkich konsumentów traktować jednakowo. Obniżenie emisji zanieczyszczeń czy też energochłonności gospodarstw domowych w krajach słabiej rozwiniętych nie jest przecież ważniejszym priorytetem niż np. obniżenie poziomu konsumpcji w krajach najwyżej rozwiniętych. Cóż z tego, że korzystać się będzie z zasobooszczędnych dóbr i usług, skoro sama skala tego korzystania będzie skutecznie niwelowała pozytywne skutki takich zmian zachowań. Obecne wskaźniki środowiskowe przemawiają na niekorzyść państw wysoko rozwiniętych właśnie.

Być może polityka na rzecz zasobooszczędnej konsumpcji nie powinna opierać się na idei konsumpcji proekologicznej, lecz holistycznej, i powinna być zintegrowana z osiągnięciem celów spójności społecznej, które obecnie wydają się nieco zagrożone. To zapewne oznaczałoby też pewną rewizję dotychczasowych priorytetów wspólnej polityki europejskiej. Można mieć, niestety, poważne wątpliwości co do istnienia takiej gotowości, a tym samym spodziewać się należy raczej kontynuacji dotychczasowej polityki ze wszystkimi jej pozytywnymi i negatywnymi konsekwencjami.

Literatura

- Adamiec D., *Cele i inicjatywy Unii Europejskiej w dziedzinie polityki energetycznej*, [w:] *Polityka energetyczna*, red. M. Sobolewski, Studia BAS 2010, nr 1(21).
- Bołtromiuk A., Burger T., *Polacy w zwierciadle ekologicznym*, INE, Warszawa 2008.
- Bywalec C., Rudnicki L., *Konsumpcja*, PWE, Warszawa 2002.
- Borys T., *Problemy zrównoważonej konsumpcji*, [w:] *Rozwój zrównoważony, teoria i praktyka*, red. B. Fiedor i R. Jończy, Wyd. UE, Wrocław 2009.
- Devall B., Sessions G., *Ekologia głęboka*, Wyd. Pusty Obłok, Warszawa 1996.
- Fromm E., *Zdrowe społeczeństwo*, Wyd. Rebis, Poznań 2011.
- Kielczewski D., *Konsumpcja a perspektywy zrównoważonego rozwoju*, Wyd. Uniwersytet w Białymstoku, Białystok 2008.
- Kielczewski D., *Narzędzia konsumpcji zrównoważonej*, [w:] *Ekonomia zrównoważonego rozwoju w świetle kanonów nauki*, B. Poskrobko, Wyd. WSE, Białystok 2011.
- Kielczewski D., *Różnorodność stylów życia jako czynnik rozwoju zrównoważonego*, „Ekonomia i Środowisko” 2012, nr 2.
- Kryk B., *Konsumpcja zrównoważona a proekologiczne style życia*, „Studia i Materiały Polskiego Stowarzyszenia Zarządzania Wiedzą” 2011, nr 51.
- Kvaloy S., *Økokrise, natur og menneske: En innføring i økofilosofi og økopolitikk*, University Press, Oslo 1973.

- Liszewski D., *Przyczynek ekologii głębokiej do dyskusji nad kształtem kultury ekologicznej*, [w:] *Kultura ekologiczna – Transformacja – Biznes*, red. A. Papuziński, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Bydgoszcz 1999.
- Mazurek-Lopacińska K., Sobocińska M., *Ekologiczna płaszczyzna społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego nr 79, *Ekonomia* 5, Wyd. UE, Wrocław 2009.
- Naess A., *Rozmowy*, Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Bielsko-Biała 1992.
- Ochrona środowiska 2010*, GUS, Warszawa 2011.
- Rocznik Statystyczny 2011*, GUS, Warszawa 2011.
- Ryszawska-Grzeszczak B., *Kategorie ekonomii zrównoważonego rozwoju na poziomie gospodarstwa domowego*, [w:] *Ekonomia zrównoważonego rozwoju w świetle kanonów nauki*, red. B. Poskrobko, Wyd. WSE, Białystok 2011.
- Zaremba-Warnke S., *Korzyści i koszty odbiorców programów kształtujących proekologiczny styl życia*, [w:] *Nachhaltiger Konsum? Die Entwicklung des Verbraucherverhaltens in Polen und Deutschland*, FEST, Heidelberg 2010.
- Zielona energia w Polsce*, red. D. Niedziółka, Wyd. CEDEWU, Warszawa 2012.

RESOURCE EFFICIENT ECONOMY AND SUSTAINABLE MODELS OF CONSUMPTION

Summary: The subject of the article is the relationship between the purpose of the implementation of the idea of resource efficient economy and potential models of resource efficient consumption. The paper presents the basic challenges and decision-making of the household on the plane of resource efficient household, and then describes four realistically effective models of resource efficient consumption indicating which results from them for the aim described in the article. The author pays attention to the fact that resource efficient management policy is based on the “narrow” philosophy of sustainable development, abstracting from social issues, which can be the source of some problems in the implementation of this project. This applies in particular to the risk of further pauperization of the poorest consumers.

Keywords: resource efficient economy, sustainable development, sustainable consumption.

JEL: Q01, Q32, Q40.